

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ : İHSAN HİNÇEE

No. 48

TEMMUZ 1953

YIL: 4; CİLT 2

Araştırmalar:

Tunceli Bölgesindeki Aşiretler ve Kabile Adları

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

İran ve Orta Asyadaki Türk uruklarının müslümanlığı kabulünden sonra oymak oymak Anadoluya sızmağa ve ordu ordu akın edip, yerleşmeğe başladığı sıralarda hemen hepsi de bağlı buldukları boyların ve soyların adlarını taşımakta devam ediyorlardı. Tarihin daha eski devirlerinde göçebeliği terk edip yerleşik hayatı benimsemelerine ve tarım, sanayi, ticaret alanlarında ileri bir medeniyet seviyesine ulaşmalarına rağmen Küçük Asyaya gelişlerinde ister istemez bir müddet daha aşiretler ve kabileler halinde kısmen de olsa göçebe yaşayışı içerisinde kaldılar.

Bugün, doğu Anadolu'da yarı göçebe Beritanlılardan başka yerleşmemiş hemen hiçbir aşiret kalmamıştır, denebilir. O kadar ki göçebelik devrinin son işaretleri olan aşiret ve kabile adları, kendi mensupları arasında dahi unutulmak üzeredir.

Biz, Tunceli bölgesinde yaşamış insanların günümüze kadar gelmiş canlı birer izi olan aşiret ve kabile adlarını, o çevrede bulunduğumuz yıllar içerisinde şöylece tesbit edebildik:

Bucak müdürü Pertekli Safi Çelik'in Hozat ve Çemişgezek ilçelerine ait olup faydalanmamıza izin verdiği yayınlanmamış araştırma notlarındaki tasnife göre, eskiden Dersim diye anılan bu bölgedeki aşiretler iki büyük zümreye ayrılmaktadır:

1 — Şeyh Ahmet Yeseviye bağlı olanlar,
2 — Dersimliler.

Birinci guruptakiler ise iki aşiretten ibarettir:

A) Şiranlı Aşirati, B) Şeyh Hasanlı Aşireti.

Şiranlı aşireti zamanla çoğalarak yeni yeni aşiretlere bölünmüştür. Bunlar (Kalan, Beyt Uşağı, Arslan Uşağı, Terkâr Uşağı, Şam Uşağı, Maksut Uşağı, Koç Uşağı) aşiretleridir.

Bu aşiretler ayrıca birçok kabilelerden teşekkül etmektedir: Kalan aşiretine dahil kabileler: Bal Uşağı, Keçel Uşağı, Abbasanlı, Birivan Uşağı, Har oğulları'ndan ibarettir.

Beyt Uşağı aşiretinde ise: Molla Mehmet oğulları, Süleyman oğulları, Molla Esatlı adını taşıyan kabileler vardır.

Arslan Uşağı aşiretinde: Pir Sultan Zadedeler, Gedikli Hasan ağazadeler, Pülürlü Ali Ağa zadedeler, vardır.

Terkâr Uşağı aşiretinde: Han Uşağı, Söğütlü Uşağı, Topuz Uşağı kabileleri vardır.

Şam Uşağı aşiretinde: Küçükler, Zeker Uşağı, kabileleri vardır.

Maksut Uşağı aşiretinde: Eşbat Uşağı, Ferhat Uşağı, Holbat Uşağı, Bozabt Uşağı, Lâçin Uşağı, Söylemezler, Han oğulları, adlı kabileler vardır.

Koç Uşağı aşiretinde ise: Seyithan Uşağı, Resbat Uşağı, Gerbat Uşağı, kabileleri vardır.

İkinci büyük aşiret olan Şeyh Hasanlı aşireti de zamanla genişliyerek yeni yeni aşiretlere ayrılmıştır.

Bu guruba giren Abbasanlı aşiretinde: Aşağı Abbas Uşağı, Yukarı Abbas Uşağı, kabileleri vardır.

Kırganlı aşiretinde: Şatır oğulları, Garip Uşağı, Mirhorlar adlı kabileler vardır.

Lâçin Uşağı aşiretinde: Kulular, Kakıhlar kabileleri vardır.

Ferhat Uşağı aşiretinde: Kahraman ağalar, Alışır ağalar, Diyab Ağaları, Kücat Abbas, Zenganlı kabileleri vardır.

Aşağı Karaballı aşiretinde: Fizallı, Lolanlı, Ateş Uşağı, Kangular, Ali Küfüler, Tavuklu Küfüler, Gedikli kabileleri vardır.

Yukarı Karaballı aşiretinde: Merzular, Mahular, Fizallar kabileleri vardır.

Dersimliler adı altındaki aşiretler de ikidir:

Bahtiyar aşireti, Pilvenk aşireti.

Bunlardan Bahtiyar aşireti: Ronanlı ve Bahtiyarlı kabilelerinden teşekkül etmektedir. Pilvenk aşireti ise Süleymanlı, Doğanlı, Helifanlı, Zebanlı, Piranlı kabilelerini içine almaktadır.

Tuncelinin bazı bucaklarında müdürlük yapmış olan Pertekli Nurettin Erdem'den al-

dığımız bilgilere göre de Tuncelinin başlıca aşiretleri şunlardır:

- 1 — Koç Uşağı (Merkezi Amutka köyüdür)
- 2 — Ferhat Uşağı (Merkezi İncika ve Peyk köyleridir)
- 3 — Abbas Uşağı (Merkezi, Sin ve Ağdat köyleridir)
- 4 — Bahtiyar Uşağı (Merkezi Karaoğlan köyüdür)
- 5 — Demenanlı aşireti (Merkezi Tüllük köyüdür)
- 6 — Haydaran aşireti (Merkezi Haydaran köyüdür)
- 7 — Karabalı aşireti (Merkezi Ağzunik köyüdür)
- 8 — Razikan aşireti (Merkezi Kozluca köyüdür)
- 9 — Kırgan aşireti (Merkezi Kırgan köyüdür)
- 10 — Pilvenk aşireti (Merkezi Photeris ve Ağzunik köyleridir)
- 11 — Keşkekuran aşireti (Merkezi Ulu-pınar köyüdür)
- 12 — Kuziçan Beyleri (Merkezi Pülümür ve Ağaşenlik köyüdür)

Tunceli mektupçusu Salim İter'in 27/3/1940 da Pertek Halkevinde verdiği ve daktilo ile metnini yazdırarak dağıttığı II sayfalık konferansında da Tunceli halkının esasında Şeyh Hasanlı ve Dersimli olmak üzere iki büyük aşiretten ibaret olduğu

zikredilmektedir.

Bunlardan Şeyh Hasanlı aşireti. (Keçel Uşağı, Bal Uşağı, Abbas Uşağı, Kev Uşağı, Beyt Uşağı, Arslan Uşağı, Maksut Uşağı, Koç Uşağı, Birmanlı Uşağı, Aşuranlı Uşağı, Demenanlı Uşağı, Bezgevir Uşağı, Karahallı Uşağı, Kilâbı Uşağı, Seyit Kemal Uşağı, Lâçin Uşağı, Ferhad Uşağı) adındaki küçük aşiretlerden veya kabilelerden teşekkül etmektedir.

Dersimli aşireti ise: (Haydaranlı Uşağı, Arıllı Uşağı, Demenanlı Uşağı, Lolanlı Uşağı, Şavanlı Uşağı, Alanlı Uşağı, Kureysanlı Uşağı, Yusufanlı Uşağı, Rotanlı Uşağı, Bahtiyar Uşağı, Balaban Uşağı, Sisanlı, Şadilli, Çarıklı, Karasanlı, Şeyh Mehmedli, Kemanlı, Kızanlı, Hormekli) kabilelerinden ibarettir.

Yine Salim İter'e göre, Şeyh Hasanlılarlar; Ovacık, Pülümür, Hozat, Erzincan, Çemişgezek, Kemah, Kiği cihetlerinde; Dersimliler ise; Nazimiye, Pülmür, Erzincan, Mazgirt, Tercan, Hozat, Kiği, Refahiye, Pertek ve Hınıs cihetlerinde yerleşmişlerdir.

1938 Tunceli harekâtında devlete baş kaldıran ve kanuna karşı ayaklanan kütlelerin bayraktarı rolündeki Seyit Rıza, Dujik Dağı çevresinde bulunan ve Hozat ilcesine bağlı olan Ağdat köyündendir. Bütün Tunceli aşiretlerinin ruhani reisliği sıfatını da nefesine mal eden bu şahıs, Şeyh Hasanlı gurbuna giren Abbas Uşağı (Abasanlı) aşiretine mensuptur.